

ДЕРЖАВНА СЛУЖБА УКРАЇНИ З НАДЗВИЧАЙНИХ СИТУАЦІЙ
ЛЬВІВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ БЕЗПЕКИ ЖИТТЄДІЯЛЬНОСТІ

ХЛИПАВКА Галина Григорівна

УДК: 378.015.311.096:614.8-057.875]:005.336.2:316.61](043.3)

**ФОРМУВАННЯ СОЦІАЛЬНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ
МАЙБУТНІХ ОФІЦЕРІВ СЛУЖБИ ЦИВІЛЬНОГО ЗАХИСТУ
УКРАЇНИ В ПРОЦЕСІ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ**

13.00.04 – теорія і методика професійної освіти

АВТОРЕФЕРАТ

дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата педагогічних наук

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана у Львівському державному університеті безпеки життєдіяльності, Державна служба України з надзвичайних ситуацій (м. Львів).

Науковий керівник: доктор педагогічних наук, доцент
Мачинська Наталія Ігорівна,
Львівський національний університет
імені Івана Франка, кафедра початкової
та дошкільної освіти, завідувач, м. Львів

Офіційні опоненти: доктор педагогічних наук, професор,
член-кореспондент НАПН України
Лук'янова Лариса Борисівна,
Інституту педагогічної освіти і освіти
дорослих НАПН України, директор, м. Київ;

доктор педагогічних наук, професор
Торічний Олександр Володимирович,
Хмельницька академія Державної прикордонної
служби України імені Богдана Хмельницького,
кафедра педагогіки та соціально-економічних
дисциплін, професор, м. Хмельницький

Захист відбудеться 4 червня 2019 р. об 11⁰⁰ год. на засіданні спеціалізованої вченої ради К 35.874.03 у Львівському державному університеті безпеки життєдіяльності за адресою: 79007, м. Львів, вул. Клепарівська, 35.

З дисертацією можна ознайомитися в бібліотеці Львівського державного університету безпеки життєдіяльності (79007, м. Львів, вул. Клепарівська, 35) і на сайті університету <https://ldubgd.edu.ua/content/zahisti-disertaciy-1>.

Автореферат розіслано 3 травня 2019 р.

**Учений секретар
спеціалізованої вченої ради**

Л. А. Руденко

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми дослідження. Соціально-економічні перетворення, зміни відносин у системі «індивід – соціум», трансформації суспільних ціннісних орієнтирів, норм і правил, соціальна невизначеність зумовлюють невідповідну видозміну характеру професійної діяльності, що потребує перегляду наукових позицій щодо підготовки фахівців різного профілю до роботи з людьми. Визначальною за цих обставин постає готовність особистості до продуктивного функціонування за різноманітними соціальними векторами, здатність до соціальної та професійної адаптації в складних обставинах професійної діяльності, визначених її специфікою, що часто не передбачувані, не стандартні, не подібні до усталених зразків соціального середовища. Зокрема, це стосується професійної освіти офіцерів служби цивільного захисту, які в повсякденній діяльності зобов'язані контактувати з різними категоріями громадян. Вхідження нашої держави до європейського співтовариства вимагає формування в майбутніх офіцерів цієї галузі соціальної компетентності, готовності до ефективної взаємодії з колегами, представниками інших служб, постраждалими, що потребує підвищення якості їхніх знань про функціонування європейських та українських соціальних інститутів, взаємодію в демократичному суспільстві, способів успішного спілкування на основі толерантності, особистісної адаптації та самореалізації в сучасному соціумі.

Реструктуризація й оновлення функцій підрозділів служби цивільного захисту України на вимогу економічних, екологічних, соціокультурних і політичних реалій зумовлюють необхідність модернізації професійної освіти майбутніх офіцерів служби цивільного захисту в напрямі підвищення рівня компетентності курсантів, гармонійного розвитку особистісно-ділових, професійно спрямованих і морально-психологічних складників їхнього потенціалу.

Проблема професійної підготовки офіцерів служби цивільного захисту не є новою для педагогічної науки. Компетентнісному підходу та впровадженню інноваційних технологій у підготовку фахівців присвячено роботи Я. Я. Болубаша, Н. Б. Бібік, Р. С. Гуревича, С. У. Гончаренка, І. А. Зязюна, В. Г. Кременя, В. І. Лугового, Н. І. Мачинської, Н. Г. Ничкало, О. В. Овчарук, О. І. Пометун, С. О. Сисоєвої, А. В. Хуторського та ін. Процес підготовки військових фахівців представлений у працях О. В. Барабанщикова, О. О. Безносюка, Г. П. Васяновича, П. Л. Городова, А. Ф. Железняка, О. П. Зеленської, М. П. Коробейнікова, Л. П. Маслак, М. І. Нещадима, В. О. Огнєва, Г. В. П'янковського, Н. Ф. Феденко, В. В. Ягупова. Висвітленню окремих аспектів проблем професійно-психологічної підготовки майбутніх фахівців служби цивільного захисту присвячені наукові дослідження Г. Р. Дубровинського, М. С. Ковалю, М. М. Козяра, А. В. Литвина, С. М. Миронця, О. В. Повстин, Ю. О. Приходько, В. П. Садкового, Р. І. Сірко, С. М. Тарасенко та ін.

Теоретичний аналіз наукових досліджень і узагальнення досвіду формування соціальної компетентності курсантів у закладах вищої освіти (ЗВО) зі специфічними умовами навчання дають підстави констатувати *наявність суперечностей* між:

– новими соціокультурними обставинами, що характеризуються потребою в високопрофесійних конкурентоспроможних офіцерах служби цивільного захисту України та недостатнім рівнем їхньої соціально-професійної підготовки;

– потребою вироблення в курсантів умінь і навичок ефективної соціальної взаємодії, прогнозування наслідків соціальної поведінки і самоуправління та невизначеністю структури соціальної компетентності майбутніх офіцерів служби цивільного захисту України;

– необхідністю вдосконалення підготовки майбутніх офіцерів служби цивільного захисту до соціально-професійної діяльності та відсутністю наукового обґрунтування організаційно-педагогічних умов формування соціальної компетентності майбутніх офіцерів служби цивільного захисту України.

Актуальність вирішення означеної проблеми, усунення виявлених суперечностей і потреба забезпечення соціальної підготовленості офіцерів служби цивільного захисту на професійному рівні зумовили вибір теми дисертаційного дослідження – *«Формування соціальної компетентності майбутніх офіцерів служби цивільного захисту України в процесі професійної підготовки»*.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертацію виконано в межах науково-дослідної теми кафедри українознавства Львівського державного університету безпеки життєдіяльності «Формування культурологічної та комунікативної компетентності майбутніх офіцерів служби цивільного захисту» (РК № 0117U003058). Тему дисертації затверджено вченою радою ЛДУБЖД (протокол № 10 від 16 червня 2015 р.) й узгоджено Міжвідомчою радою з координації наукових досліджень з педагогічних і психологічних наук в Україні (протокол № 5 від 23 червня 2015 р.).

Мета дослідження полягає в науковому обґрунтуванні й експериментальній перевірці організаційно-педагогічних умов формування в майбутніх офіцерів служби цивільного захисту України соціальної компетентності задля підвищення якості їхньої професійної освіти.

Об'єкт дослідження – професійна підготовка майбутніх офіцерів служби цивільного захисту.

Предмет дослідження – формування соціальної компетентності в майбутніх офіцерів служби цивільного захисту України в процесі професійної підготовки.

Гіпотеза дослідження полягає в припущенні, що формування соціальної компетентності майбутніх офіцерів служби цивільного захисту України буде ефективним за таких організаційно-педагогічних умов: розвиток професійної мотивації курсантів до оволодіння майбутньою професією; упровадження інноваційних педагогічних технологій у процес професійної підготовки майбутніх офіцерів служби цивільного захисту; організація виховної роботи, спрямованої на формування соціальної компетентності курсантів.

Для досягнення поставленої мети визначено такі **завдання**:

1. Проаналізувати стан розробленості проблеми формування соціальної компетентності офіцерів служби цивільного захисту в педагогічній теорії та практиці.

2. Визначити компоненти, критерії, показники і рівні сформованості соціальної компетентності майбутніх офіцерів служби цивільного захисту України.

3. Побудувати й апробувати модель формування соціальної компетентності майбутніх офіцерів служби цивільного захисту України в процесі професійної підготовки.

4. Обґрунтувати й експериментально перевірити організаційно-педагогічні умови формування соціальної компетентності майбутніх офіцерів служби цивільного захисту України.

5. Розробити і впровадити в освітній процес комплекс навчально-методичних матеріалів для формування соціальної компетентності майбутніх офіцерів служби цивільного захисту України.

Для досягнення поставленої мети, реалізації завдань використано такі **методи дослідження**: *теоретичні* – аналіз наукової літератури і нормативних документів, що визначають підготовку майбутніх офіцерів служби цивільного захисту України, узагальнення та систематизація наукових фактів для виявлення теоретичних засад формування соціальної компетентності майбутніх офіцерів служби цивільного захисту; моделювання з метою вдосконалення механізмів формування соціальної компетентності майбутніх офіцерів служби цивільного захисту; *емпіричні* – опитування, спостереження, бесіди, анкетування, тестування для визначення рівнів сформованості компонентів соціальної компетентності майбутніх офіцерів служби цивільного захисту України; педагогічний експеримент (констатувальний і формувальний етапи) з метою перевірки ефективності обґрунтованих організаційно-педагогічних умов формування соціальної компетентності майбутніх офіцерів служби цивільного захисту України; математичні та статистичні методи для оброблення результатів та їх аналізу, виявлення залежності між досліджуваними явищами, перевірки їх достовірності.

Методологічну основу дослідження становлять положення наукової теорії пізнання, праксеології, гуманістичної парадигми освіти; методологічні підходи (системний, компетентнісний, аксіологічний, гуманістичний, особистісний, діяльнісний, контекстний), спрямовані на формування соціальної компетентності майбутніх офіцерів служби цивільного захисту України в процесі професійної підготовки; психолого-педагогічні теорії розвитку та саморозвитку особистості; принципи системного аналізу та моделювання педагогічних явищ; сучасні дидактичні підходи до принципів, змісту та технологій формування соціальної компетентності.

Експериментальна база дослідження: Львівський державний університет безпеки життєдіяльності, Національний університет цивільного захисту України, Черкаський інститут пожежної безпеки імені Героїв Чорнобиля НУЦЗ України, Львівський державний університет внутрішніх справ, Національна академія сухопутних військ імені Петра Сагайдачного, Національна академія Державної прикордонної служби України імені Богдана Хмельницького.

Нормативна база дослідження: Кодекс цивільного захисту України (2013), Закони України «Про основи національної безпеки України» (2003), «Про правові засади цивільного захисту» (2004), «Про вищу освіту» (2014), Положення про єдину державну систему цивільного захисту (2014), Стратегія реформування системи Державної служби з надзвичайних ситуацій (2017), Національна стратегія розвитку освіти в Україні на 2012–2021 роки, Постанова Кабінету Міністрів України № 1341 «Про затвердження Національної рамки кваліфікацій» (2011), Постанова Кабінету Міністрів України № 593 «Про затвердження Положення про порядок проходження служби цивільного захисту особами рядового і начальницького складу та визнання такими, що втратили чинність, деяких постанов Кабінету Міністрів України» (2013),

Указ Президента України «Про Стратегію національно-патріотичного виховання дітей та молоді на 2016–2020 роки» (2015).

Наукова новизна одержаних результатів полягає в тому, що:

вперше визначено структуру соціальної компетентності офіцерів служби цивільного захисту України в процесі професійної підготовки, що охоплює індивідуально-психологічний, комунікативно-діяльнісний і рефлексивно-поведінковий компоненти; розроблено модель формування соціальної компетентності майбутніх офіцерів служби цивільного захисту України в процесі професійної підготовки в сукупності теоретико-методологічного, цільового, суб'єктного, змістово-процесуального та результативного блоків; обґрунтовано організаційно-педагогічні умови формування соціальної компетентності майбутніх офіцерів служби цивільного захисту України в процесі професійної підготовки (розвиток професійної мотивації курсантів до оволодіння майбутньою професією; впровадження інноваційних педагогічних технологій у процес професійної підготовки майбутніх офіцерів служби цивільного захисту України; організація виховної роботи, спрямованої на формування соціальної компетентності курсантів);

уточнено поняття соціальної компетентності офіцерів служби цивільного захисту України як інтегративної характеристики особистості, що має ґрунтовне змістове наповнення; принципи формування соціальної компетентності майбутніх офіцерів служби цивільного захисту України в процесі професійної підготовки (міждисциплінарної інтеграції, індивідуалізації, рефлексивності, партнерства та співробітництва); критерії (комунікативно-діяльнісний, когнітивно-мотиваційний, рефлексивно-психологічний, професійно-особистісний) і рівні (високий, достатній, середній і низький) їх сформованості;

подальшого розвитку набули теоретичні засади формування соціальної компетентності майбутніх офіцерів служби цивільного захисту України у процесі професійної підготовки; методичні основи поетапного (мотиваційно-особистісний, когнітивно-діяльнісний, рефлексивно-результативний) формування соціальної компетентності майбутніх офіцерів служби цивільного захисту України в процесі професійної підготовки.

Практичне значення одержаних результатів визначається тим, що: апробовано модель формування соціальної компетентності майбутніх офіцерів служби цивільного захисту України в процесі професійної підготовки й авторську методiku формування соціальної компетентності майбутніх офіцерів служби цивільного захисту України в процесі професійної підготовки; упроваджено активні форми й методи формування соціальної компетентності майбутніх офіцерів служби цивільного захисту України у ЗВО зі специфічними умовами навчання (ранжування соціальних проблем, цілей саморозвитку соціальної компетентності; моделювання особистісного, соціального, професійного, кар'єрного зростання; інсценізація конфлікту соціальних ролей; розроблення, створення, імітація та вирішення соціально-психологічних ситуацій); укладено методичні рекомендації «Формування соціальної компетентності майбутніх офіцерів служби цивільного захисту України в процесі професійної підготовки»; проведено низку засідань науково-методичного семінару «Соціальна компетентність офіцера служби цивільного захисту України як чинник розвитку його професіоналізму», а також клубу «Соціальний успіх» тощо.

Практичні результати дослідження можуть використовуватися у ЗВО зі специфічними умовами навчання, а також у системі післядипломної освіти для вдосконалення навчально-методичного забезпечення, підготовки авторських курсів і розробок, створення навчальних посібників, інноваційних методів навчання тощо.

Упровадження результатів дослідження. Наукові положення, навчально-методичні матеріали впроваджено в освітній процес Львівського державного університету безпеки життєдіяльності (акт впровадження № 3/18 від 22 травня 2018 р.), Національного університету цивільного захисту України (довідка № 09-03/1785 від 13 червня 2018 р.), Черкаського інституту пожежної безпеки імені Героїв Чорнобиля НУЦЗ України (довідка № 37-01-32/1248 від 14 червня 2018 р.), Національної академії Державної прикордонної служби України імені Богдана Хмельницького (акт про реалізацію № 543 від 23 травня 2018 р.), Національної академії сухопутних військ імені Петра Сагайдачного (акт впровадження № 2544 від 15 червня 2018 р.), Львівського державного університету внутрішніх справ (акт впровадження № 48 від 12 червня 2018 р.), Вищого професійного училища Львівського державного університету безпеки життєдіяльності (довідка № 271 від 12 червня 2018 р.).

Апробація результатів дисертації здійснювалася на шести науково-практичних конференціях різних рівнів: *міжнародних* – II Міжнародна науково-практична конференція «Графічна підготовка майбутніх фахівців: досвід, проблеми, перспективи», присвячена пам'яті професора М. Ф. Юсупової (сmt Східниця Львівської області, 17–18 травня 2016 р.), Міжнародна науково-практична конференція «Пожежна та техногенна безпека. Теорія, практика, інновації» (м. Львів, 20–21 жовтня 2016 р.), V Міжнародна науково-практична конференція «Інформаційно-комунікаційні технології в сучасній освіті: досвід, проблеми, перспективи», присвячена 70-річчю Львівського державного університету безпеки життєдіяльності (Львів, 20–21 жовтня 2017 р.), IV Міжнародна науково-практична конференція «Соціальна робота: становлення, перспективи, розвиток» (м. Львів, 24–25 травня 2018 р.); *всеукраїнських* – Всеукраїнська науково-практична конференція «Практична педагогіка та психологія: методи і технології» (м. Запоріжжя, 1–2 липня 2016 р.), Всеукраїнська науково-практична конференція «Наукові досягнення, відкриття та шляхи розвитку педагогічної науки» (м. Запоріжжя, 25–26 травня 2018 р.); *семінарах*, зокрема «Соціальна компетентність офіцера служби цивільного захисту України як чинник розвитку його професіоналізму» (ЛДУБЖД); *круглих столах, засіданнях* кафедри українознавства, кафедри практичної психології та педагогіки ЛДУБЖД.

Публікації. Результати дослідження висвітлено в 11 наукових публікаціях, із них 5 – одноосібних статей у вітчизняних наукових фахових виданнях; 1 – стаття в закордонному періодичному виданні; 5 – матеріалів конференцій; 1 словник (у співавторстві); 2 навчально-методичні видання.

Структура дисертації. Дисертація складається зі вступу, трьох розділів, висновків до кожного розділу, загальних висновків, 15 додатків (на 48 сторінках), списку використаних джерел (305 найменувань). Загальний обсяг дисертації – 292 сторінки, основний текст – 198 сторінок. Робота містить 21 таблицю та 14 рисунків на 16 сторінках.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЇ

У *вступі* обґрунтовано актуальність дослідження обраної теми; сформульовано мету, завдання; визначено об'єкт, предмет, гіпотезу, методи дослідження; розкрито наукову новизну, практичне значення одержаних результатів; подано дані про апробацію та впровадження результатів дослідження дисертації в освітній процес закладів вищої освіти.

У *першому розділі* – «Теоретичні засади формування соціальної компетентності майбутніх офіцерів служби цивільного захисту України» – розкрито сутність проблеми формування соціальної компетентності майбутніх офіцерів служби цивільного захисту в науково-педагогічному аспекті, проаналізовано базові поняття дослідження; розглянуто особливості формування соціальної компетентності майбутніх офіцерів служби цивільного захисту України в процесі професійної підготовки.

Проведений аналіз вихідних понять показав, що численні науково-педагогічні дослідження, присвячені застосуванню компетентнісного підходу в професійній освіті (В. О. Болотов, В. Г. Кремень, В. І. Луговий, Е. Ф. Зеєр, Л. Б. Лук'янова, Н. Г. Ничкало, В. О. Радкевич, В. В. Ягупов та ін.) односпрямовані на вдосконалення підготовки всебічно розвинених фахівців, готових до постійного самонавчання, саморозвитку та самовдосконалення, гнучких, здатних до соціальної адаптації в час науково-технологічного та соціально-економічного поступу суспільства. Більшість дослідників відносить соціальну компетентність до структури ключових компетентностей, оскільки вона детермінує функціонування особистості в соціумі через мотиви, знання, навички, необхідні для успішної взаємодії з навколишнім соціальним середовищем; самопочуття та самосприйняття особистості в постійно мінливому соціумі; уміння будувати партнерські відносини, відстояти власну думку, толерантність, оптимізм тощо.

Однак доведено, що в процесі професійної підготовки соціальна компетентність забезпечує розгортання професійного й життєвого потенціалу майбутнього фахівця, формується, розвивається і закріплюється у площині соціальних ситуацій провідного виду діяльності; соціальна компетентність суб'єктів, які забезпечують національну безпеку країни, із структурної компоненти професійної компетентності (на етапі професійної підготовки) у площині виконання реальних фахових обов'язків і ролей переростає в категорію провідної діяльності, що детермінує характер та якість прояву професійних знань, умінь і навичок. З огляду на це, вирішення проблем формування соціальної компетентності в процесі професійної підготовки майбутніх фахівців у науково-педагогічному аспекті здебільшого співвідноситься з дослідженням професійної компетентності (Т. Г. Браже, І. А. Зязюн, В. В. Радул, К. В. Шапошніков та ін.), складниками якої науковці визначають цінності, професійні мотиви, стиль взаємодії з оточенням, загальну культуру фахівця, його здатність до розвитку свого творчого потенціалу, саморозвитку та самовдосконалення.

На основі результатів аналізу взаємозумовленості різновидів соціально та професійно важливих компетентностей, їх взаємозв'язку із соціальною компетентністю та функціональними завданнями фахівців ми конкретизували базові поняття наукового пошуку та визначили сутність досліджуваного феномена. Передусім, *соціальну*

компетентність офіцерів служби цивільного захисту України розглядаємо як інтегроване особистісне утворення, динамічне відносно соціокультурного контексту, яке забезпечує взаємодію особистості з навколишнім соціальним середовищем, визначає її соціальну роль, соціальну зрілість і природу поведінкових моделей для ефективної реалізації особистісних і професійних цілей у суспільстві.

Визначено такі змістові характеристики соціальної компетентності офіцерів служби цивільного захисту: уміти швидко пристосовуватися до мінливих реалій життя, орієнтуватися у професійній, економічній, соціально-політичній ситуації, зберігаючи свою світоглядну позицію, гуманістичні ідеали й цінності; володіти високою соціальною активністю, цілеспрямованістю й мобільністю, прагненням до пошуку нового та здатністю знаходити оптимальні рішення життєвих проблем у нестандартних ситуаціях; мати потребу в професійних досягненнях і життєвому успіху; бути спроможним до самостійного прийняття рішень, постійного саморозвитку інтелекту та професійних якостей; бути конкурентоздатним, законотворчим, соціально та політично відповідальним, мати розвинене почуття внутрішньої свободи і власної гідності; бути здатним до об'єктивного самооцінювання, вміти аналізувати професійну діяльність й особистісні стани на рефлексивній основі; мати національну свідомість громадянина держави, бути патріотом, усвідомлювати єдність держави, прагнути долучитися до економічного розвитку та соціального прогресу власної країни.

У *другому розділі* – «*Методичні основи формування соціальної компетентності майбутніх офіцерів служби цивільного захисту України в процесі професійної підготовки*» – визначено структурні компоненти соціальної компетентності офіцера служби цивільного захисту України; обґрунтовано організаційно-педагогічні умови і побудовано модель формування соціальної компетентності майбутніх офіцерів служби цивільного захисту України в процесі професійної підготовки, розроблено методичку формування соціальної компетентності майбутніх офіцерів служби цивільного захисту України в процесі професійної підготовки.

Виокремлено компоненти соціальної компетентності офіцера служби цивільного захисту України: індивідуально-психологічний, комунікативно-діяльнісний, рефлексивно-поведінковий. Кожен компонент має три структурні елементи: індивідуально-психологічний (соціальний інтелект, професійна мотивація, психологічна гнучкість особистості); комунікативно-діяльнісний (комунікація, конструктивна фасилітація, відповідальність); рефлексивно-поведінковий (здатність до рефлексії, професійна мобільність, соціальна адаптація). У дисертації подано ґрунтовну характеристику кожного структурного елементу. При цьому соціальна компетентність офіцерів служби цивільного захисту України є цілісним утворенням, а її загальну структуру подано на рис. 1.

На основі виконаного аналізу та з урахуванням визначених структурних компонентів обґрунтовано такі організаційно-педагогічні умови формування соціальної компетентності майбутніх офіцерів служби цивільного захисту України: розвиток професійної мотивації курсантів до оволодіння майбутньою професією; впровадження інноваційних педагогічних технологій у процес професійної підготовки майбутніх офіцерів служби цивільного захисту; організація виховної роботи, спрямованої на формування соціальної компетентності курсантів.

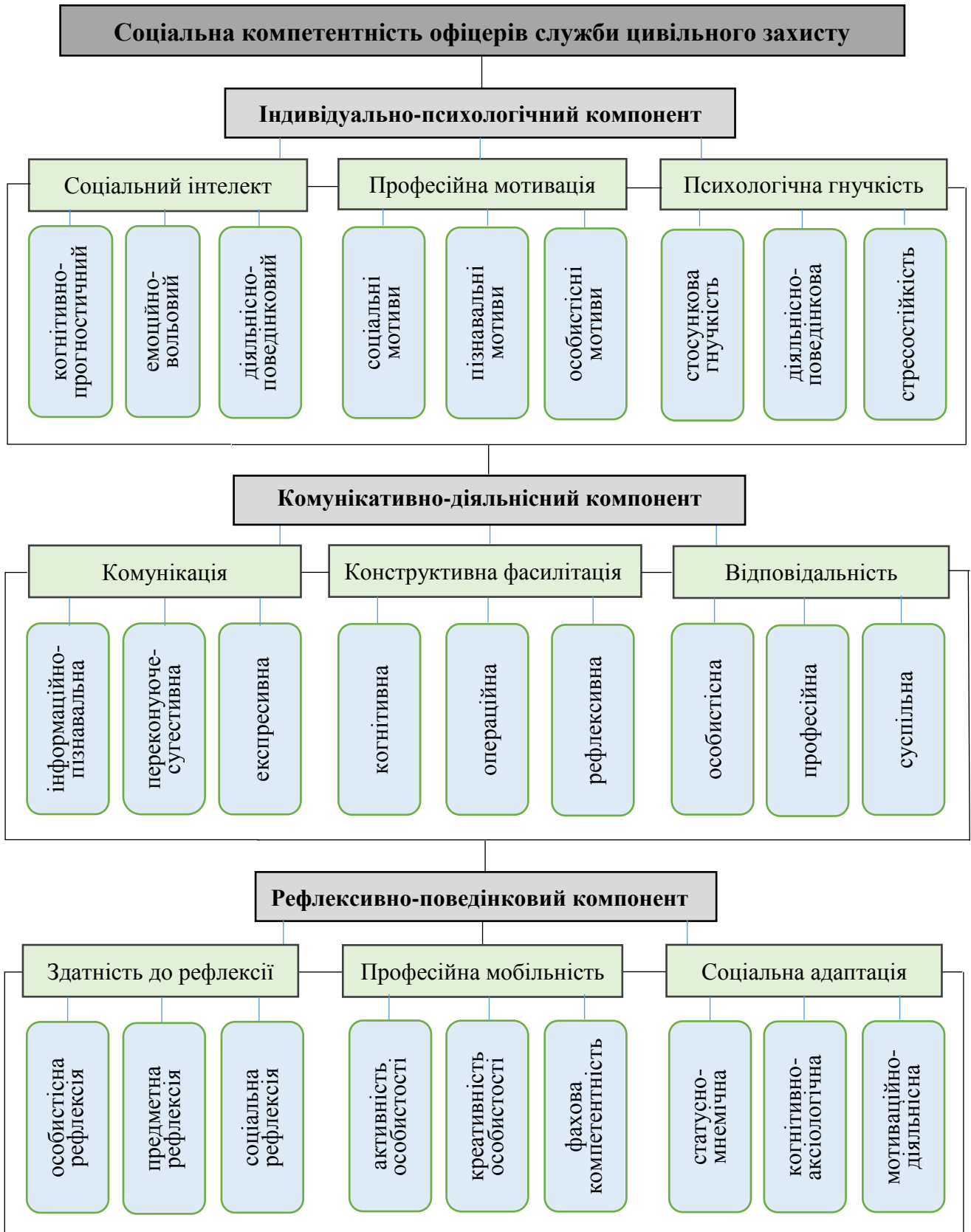

Рисунок 1 – Структура соціальної компетентності офіцерів служби цивільного захисту України

У процесі дослідження побудовано формалізовану структурно-функціональну модель формування соціальної компетентності майбутніх офіцерів служби цивільного захисту України (рис. 2), яка містить теоретико-методологічний, цільовий, суб'єктний, змістово-процесуальний і результативний блоки.

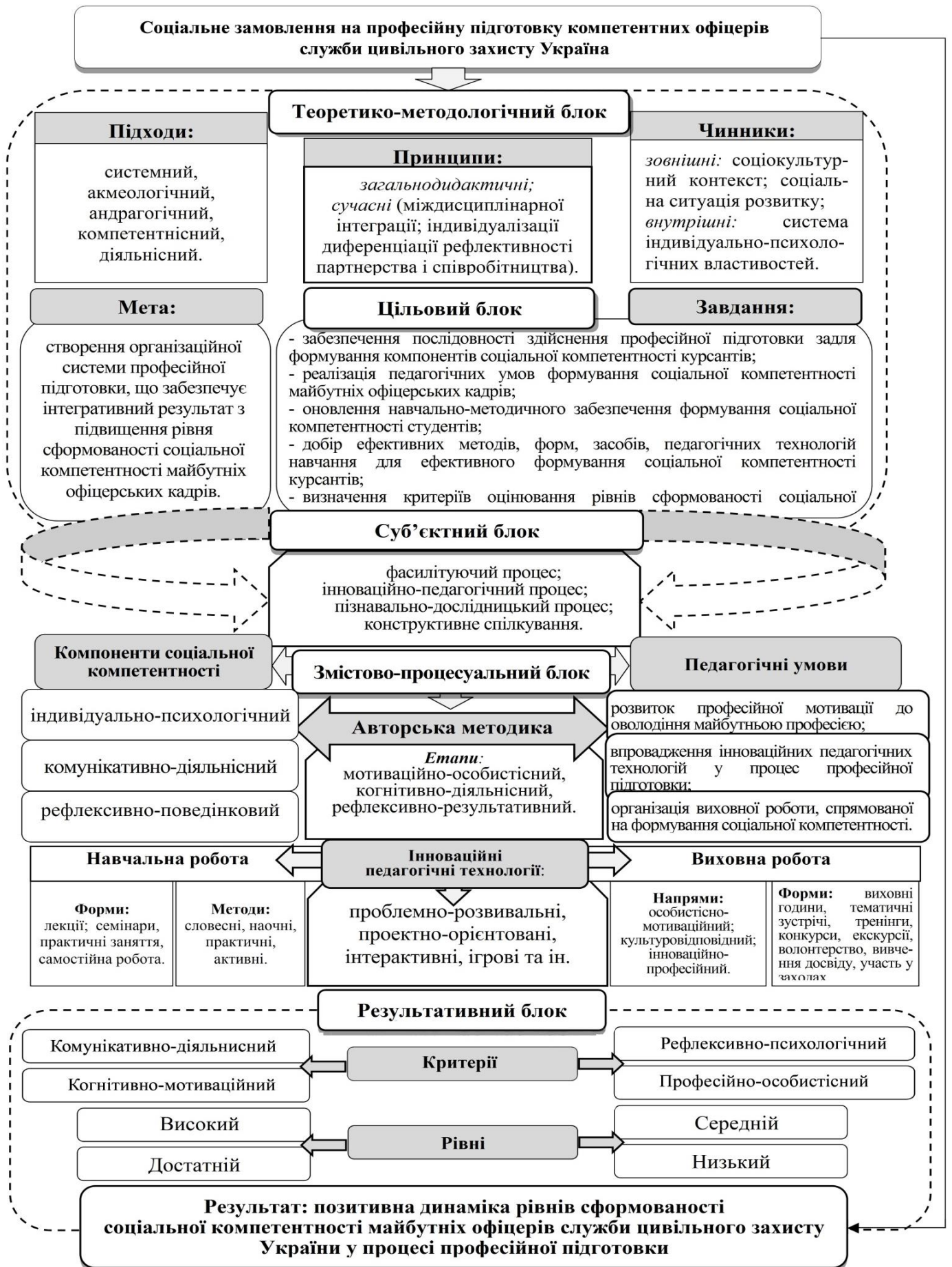

Рисунок 2 – Модель формування соціальної компетентності майбутніх офіцерів служби цивільного захисту України в процесі професійної підготовки

Теоретико-методологічний блок слугує основою для розуміння сутності моделі та загальних принципів її діяльності. Він охоплює сукупність методологічних підходів, дидактичних принципів, зовнішніх і внутрішніх чинників, які впливають на освітній процес майбутніх офіцерських кадрів у середовищі ЗВО.

Провідними компонентами *цільового блоку* є мета й завдання, що визначають конкретизацію всіх наступних блоків. Метою моделі є створення організаційної системи професійної підготовки, яка уможливить підвищення рівня соціальної компетентності випускників ЗВО – офіцерів служби цивільного захисту України. Завдання моделі полягають у: забезпеченні послідовності здійснення професійної підготовки задля формування компонентів соціальної компетентності курсантів; реалізації організаційно-педагогічних умов формування соціальної компетентності майбутніх офіцерів служби цивільного захисту України; оновленні навчально-методичного забезпечення формування соціальної компетентності курсантів у процесі професійної підготовки; доборі ефективних методів, форм, засобів, інноваційних педагогічних технологій для формування соціальної компетентності курсантів; визначенні критеріїв оцінювання рівнів соціальної компетентності майбутніх офіцерських кадрів за сформованістю її компонентної структури.

Суб'єктний блок моделі формування соціальної компетентності майбутніх офіцерських кадрів визначає характер взаємовідносин між суб'єктами професійної підготовки, від чого залежить практична реалізація змістово-процесуального та результативного блоків і загалом досягнення мети моделі. Змістові складники суб'єктного блоку базуються на гуманістично-феноменологічних традиціях і покликані забезпечити: фасилітуючий процес формування соціальної компетентності майбутніх офіцерських кадрів на основі осмисленого, продуктивного навчання, спрямованого на розвиток і саморозвиток особистості; інноваційно-педагогічний процес формування соціальної компетентності курсантів із використанням найбільш доцільних форм і методів навчання, спрямованих на самоактуалізацію студентів; пізнавально-дослідницький процес формування соціальної компетентності майбутніх офіцерів служби цивільного захисту України, що передбачає вільне й осмислене, самостійне пізнання нового з подальшою рефлексією особистісних і професійних результатів діяльності; процеси конструктивного спілкування, розвитку комунікативного потенціалу, досягнення взаєморозуміння, побудовані на діалогічних відносинах між суб'єктами педагогічної взаємодії за сприятливого психологічного клімату в освітньому середовищі; випереджувальний процес самопізнання, самовдосконалення, самореалізації, професійного зростання та досягнення соціальної зрілості.

Змістово-процесуальний блок є «ядром» моделі формування соціальної компетентності курсантів, що акумулює імплікаційні взаємозв'язки між її елементами й забезпечує методичний супровід цілісного процесу професійної підготовки майбутніх офіцерських кадрів у ЗВО. Ефективне формування сукупності всіх варіативних складових кожного компонента соціальної компетентності майбутніх офіцерів служби цивільного захисту (індивідуально-психологічного, комунікативно-діяльнісного, рефлексивно-поведінкового) уможливорюється шляхом застосування розробленої нами методики за належної реалізації науково обґрунтованих, створених у ЗВО й оптимально адаптованих організаційно-

педагогічних умов. Процесуальний аспект формування соціальної компетентності курсантів вимагає чіткого визначення етапів формування соціальної компетентності курсантів, кожен з яких реалізується за допомогою інноваційних педагогічних технологій, що інтегрують конкретні форми, методи і засоби навчальної роботи, а також форми і напрями виховної діяльності.

Результативний блок моделі спрямований на визначення рівнів (високого, достатнього, середнього й низького) сформованості кожного компонента соціальної компетентності в майбутніх офіцерів служби цивільного захисту. Для цього розроблено критеріально-діагностичний апарат, а саме: відповідні критерії (комунікативно-діяльнісний, когнітивно-мотиваційний, рефлексивно-психологічний, професійно-особистісний) та їх показники, які дають змогу визначити досягнення результату застосування побудованої моделі – позитивної зміни динаміки сформованості соціальної компетентності в курсантів.

Для реалізації обґрунтованих організаційно-педагогічних умов і побудованої моделі розроблена авторська методика формування соціальної компетентності, що передбачає впровадження в освітній процес інноваційних педагогічних технологій (особистісно орієнтованих, інтерактивних, проектних, ігрових, проблемно-розвивальних, інформаційно-комунікаційних і модульних). Технології виконують роль інструментарію підвищення продуктивності різних форм (лекції, семінари, практичні заняття, самостійна робота) і методів (словесні, наочні, практичні; активні й інтерактивні) навчальної діяльності та напрямів (особистісно-мотиваційний, культуровідповідний, інноваційно-професійний) і форм (виховні години, тематичні зустрічі, тренінги, екскурсії, волонтерство, вивчення досвіду) організації виховного процесу. У процесі впровадження методики доведено доцільність використання інтерактивних методів, технологій проблемного, розвивального навчання з метою збагачення знань курсантів про соціальну компетентність, залучення до участі в тренінгах із набуття різноманітних соціальних навичок і просоціальних якостей, зокрема впевненості в собі. Єдність навчальної та дозвіллевої сфери майбутніх офіцерів, їхня участь у добровільних неформальних об'єднаннях та асоціаціях професійної та соціальної спрямованості, набуття досвіду успішного спілкування, розв'язання різноманітних життєвих проблем виявилися найсуттєвішими чинниками інтеріоризації соціально значущих знань і становлення соціальної компетентності. Наша методика також сприяє досягненню загальних цілей освітнього процесу: розвитку позитивної мотивації курсантів до опанування майбутньою професією; оволодіння професійною компетентністю й отримання відповідної кваліфікації; задоволення індивідуальних потреб щодо професійного та соціального становлення; створення можливостей для розвитку соціально активної особистості, здатної до виконання продуктивної професійної діяльності в галузі.

У *третьому розділі* – «Дослідницько-експериментальна перевірка ефективності організаційно-педагогічних умов формування соціальної компетентності майбутніх офіцерів служби цивільного захисту України в процесі професійної підготовки» – визначено критерії, показники, за якими перевірявся рівень сформованості соціальної компетентності майбутніх офіцерів служби цивільного захисту України; описано методику проведення та етапи експериментальної роботи, проаналізовано й інтерпретовано результати педагогічного експерименту.

На основі аналізу наукових джерел визначено критерії та показники сформованості соціальної компетентності майбутніх офіцерів служби цивільного захисту України: *комунікативно-діяльнісний* (вербальна та невербальна комунікації; корпоративна культура; уміння реалізовувати організаторські здібності; культура спілкування та поведінки; уміння якісно виконувати розпорядження педагога, обирати альтернативні рішення); *когнітивно-мотиваційний* (розуміння соціальної дійсності; сформованість системи цінностей; планування власного життєвого сценарію; творчий пошук); *рефлексивно-психологічний* (володіння системою професійних знань і вмінь; бажання вчитися; здатність до креативних рішень; знання нормативних документів); *професійно-особистісний* (рівень відповідальності; готовність до самореалізації; спроможність до саморозвитку; здатність до організації, планування та розв'язання проблем. За цими критеріями здійснювалось оцінювання сформованості соціальної компетентності майбутніх офіцерів служби цивільного захисту України в процесі професійної підготовки та їхнє диференціювання за високим, достатнім, середнім і низьким рівнями.

На констатувальному етапі педагогічного експерименту (2015–2016 рр.) – досліджено особливості професійної підготовки майбутніх офіцерів служби цивільного захисту України та визначено стан проблеми формування їхньої соціальної компетентності; визначено та проаналізовано чинники, що сприяють формуванню соціальної компетентності курсантів ЗВО; обґрунтовано провідні педагогічні заходи; сформовано вибірку курсантів, що брали участь в експерименті; проведено початкову діагностику та узагальнено її результати.

Передусім, було проведено анкетування з метою з'ясування особливостей професійної підготовки майбутніх офіцерів служби цивільного захисту України та визначення рівня сформованості соціальної компетентності через її компоненти. Для формування експериментальної та контрольної груп здійснено аналіз результатів ЗНО курсантів I курсу шести закладів вищої освіти зі специфічними умовами навчання. Генеральна сукупність на початку експерименту складала 1560 курсантів. За нашими підрахунками репрезентативна вибірки, що забезпечує достовірність результатів дослідження, становить не менше 318 осіб. До контрольної групи (КГ) було включено 175 курсантів, а до експериментальної (ЕГ) – 176 курсантів.

Таблиця 1 – Рівень сформованості соціальної компетентності майбутніх офіцерів служби цивільного захисту України (констатувальний етап)

Групи	КГ (175)					ЕГ (176)					
	Критерії	Комунікативно-діяльнісний	Когнітивно-мотиваційний	Рефлексивно-психологічний	Професійно-особистісний	Середній показник	Комунікативно-діяльнісний	Когнітивно-мотиваційний	Рефлексивно-психологічний	Професійно-особистісний	Середній показник
Рівні, %											
високий		1,14	5,71	3,43	4,0	3,57	1,70	6,82	4,55	2,84	3,98
достатній		10,29	25,14	23,43	22,28	20,29	9,66	28,98	28,98	24,43	23,01
середній		37,71	58,29	56,0	58,29	52,57	39,21	53,41	50,0	55,68	49,58
низький		50,86	10,86	17,14	15,43	23,57	49,43	10,79	16,47	17,05	23,43

Узагальнення результатів констатувального етапу педагогічного експерименту дозволило визначити початковий рівень сформованості соціальної компетентності майбутніх офіцерів служби цивільного захисту України (табл. 1). Аналіз свідчить, що в курсантів переважає середній рівень її сформованості (КГ – 52,57 %, ЕГ – 49,58 %). Високий рівень сформованості соціальної компетентності виявили лише 3,57 % курсантів КГ і 3,98 % курсантів ЕГ. Майже п'ята частина курсантів показала низький рівень сформованості соціальної компетентності. Це дало підстави для висновку про те, що необхідно створити відповідні організаційно-педагогічні умови, які сприятимуть ефективному формуванню соціальної компетентності майбутніх офіцерів служби цивільного захисту.

Формувальний етап педагогічного експерименту проводився на базі Львівського державного університету безпеки життєдіяльності, Національного університету цивільного захисту України, Черкаського інституту пожежної безпеки імені Героїв Чорнобиля НУЦЗ протягом 2016–2018 рр. Основна мета – перевірка ефективності створених організаційно-педагогічних умов формування соціальної компетентності майбутніх офіцерів служби цивільного захисту України. Упродовж цього етапу навчання курсантів КГ здійснювалося за традиційною схемою, а освітній процес курсантів ЕГ здійснювався в обґрунтованих і реалізованих на практиці організаційно-педагогічних умовах. Після завершення формувального етапу експерименту було повторно визначено рівень сформованості соціальної компетентності майбутніх офіцерів служби цивільного захисту (рис. 4).

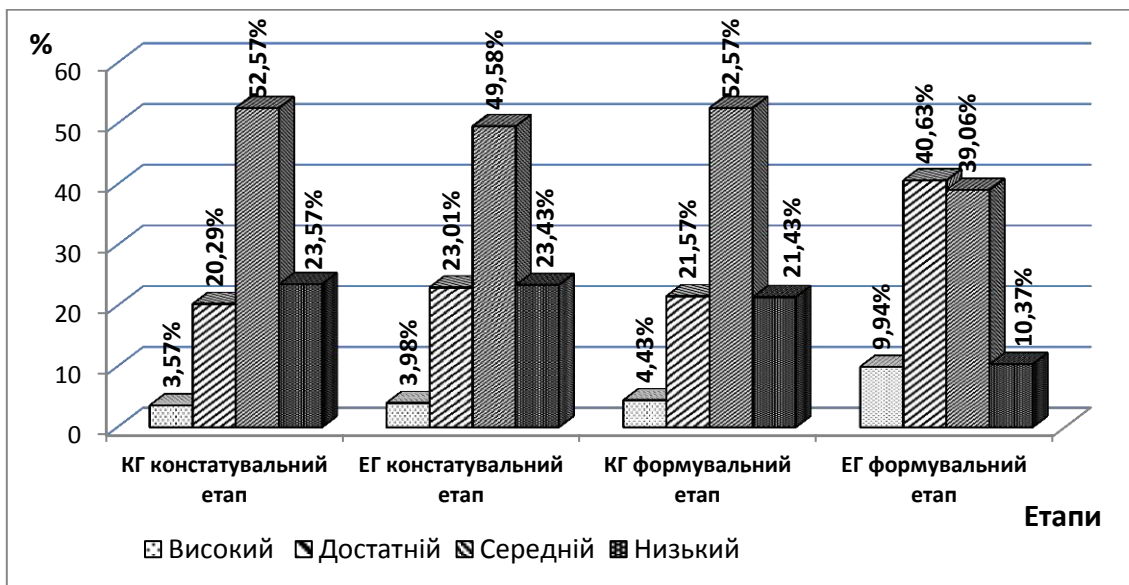

Рисунок 4 – Динаміка сформованості соціальної компетентності майбутніх офіцерів служби цивільного захисту України

Унаслідок застосування наших інновацій в експериментальній групі кількість курсантів із низьким і середнім рівнями сформованості соціальної компетентності зменшилась на 13,2 % і 10,52 % за рахунок того, що кількість курсантів із достатнім і високим рівнями збільшилась на 17,62 % і 5,96 % відповідно. Тоді як у контрольній групі ці зміни виявились незначними – кількість курсантів із низьким рівнем соціальної компетентності зменшилась на 2,14 % за рахунок збільшення на 1,28 % достатнього та на 0,86% – високого рівнів. Кількість курсантів із середнім рівнем сформованості соціальної компетентності в КГ залишилась без змін.

З метою визначення достовірності й відмінності експериментальних даних щодо рівнів сформованості соціальної компетентності у контрольній та експериментальній групах, виміряних у порядковій шкалі, було використано критерій однорідності χ^2 (Пірсона). Результати розрахунків зведено в табл. 2.

Таблиця 2 – Емпіричне значення критерію χ^2 для перевірки достовірності узагальнених результатів рівня сформованості ключових компетентностей

Групи	КГ (констат.)	ЕГ (констат.)	КГ (формув.)	ЕГ (формув.)
КГ (констат.)	–	0,56	0,41	31,12
ЕГ (констат.)	0,56	–	0,55	25,1
КГ (формув.)	0,41	0,55	–	27,1
ЕГ (формув.)	31,12	25,1	27,1	–

Результати курсантів ЕГ і КГ під час констатувального етапу збігаються, а на формувальному – відрізняються при рівні значущості 0,05. Перевірка показала статистично достовірні відмінності в рівнях сформованості компонентів соціальної компетентності майбутніх офіцерів служби цивільного захисту експериментальної та контрольної груп після формувального етапу дослідження.

Таким чином, педагогічний експеримент підтвердив, що завдяки впровадженню розробленої моделі, обґрунтованих умов і методики, спрямованих на формування соціальної компетентності в курсантів ЗВО зі специфічними умовами навчання, відбулося значне зростання рівнів сформованості компонентів соціальної компетентності майбутніх офіцерів служби цивільного захисту України. Отже, поставлені завдання виконано, сформульовану гіпотезу підтверджено, мети наукового пошуку досягнуто.

ВИСНОВКИ

1. Теоретичний аналіз проблеми засвідчив, що сутність формування різних аспектів компетентності фахівців висвітлено у філософських, психологічних і педагогічних наукових джерелах. Вивчення базових понять дослідження (компетенція, компетентність, ключові компетентності, інтегральна компетентність, комунікативна компетентність, професійна компетентність, соціальна компетентність, соціальна фасилітація) дало змогу визначити поняття «соціальна компетентність майбутніх офіцерів служби цивільного захисту України» як інтегроване особистісне утворення, динамічне відносно соціокультурного контексту, яке забезпечує взаємодію особистості з навколишнім соціальним середовищем, визначає її соціальну роль, соціальну зрілість і природу поведінкових моделей для ефективної реалізації особистісних і професійних цілей у суспільстві; «формування соціальної компетентності майбутніх офіцерів служби цивільного захисту України» – як багатофункціональний інтегрований процес, спрямований на якісне оволодіння майбутніми офіцерами служби цивільного захисту України сукупністю компонентів соціальної компетентності за допомогою оптимально визначених та ефективно адаптованих організаційно-методичних основ забезпечення освітнього процесу в закладі вищої освіти.

2. Структура соціальної компетентності майбутніх офіцерів служби цивільного захисту України охоплює три компоненти, до складу кожного з яких входять три

структурні елементи: індивідуально-психологічний (соціальний інтелект, професійна мотивація, психологічна гнучкість особистості); комунікативно-діяльнісний (комунікація, конструктивна фасилітація, відповідальність); рефлексивно-поведінковий (здатність до рефлексії, професійна мобільність, соціальна адаптація).

Відповідно до компонентів визначено критерії сформованості соціальної компетентності майбутніх офіцерів служби цивільного захисту України: комунікативно-діяльнісний (показники – вербальна та невербальна комунікації; корпоративна культура; уміння реалізовувати організаторські здібності; культура спілкування та поведінки; уміння якісно виконувати розпорядження педагога, обирати альтернативні рішення); когнітивно-мотиваційний (показники – розуміння соціальної дійсності; сформованість системи цінностей; планування власного життєвого сценарію; творчий пошук); рефлексивно-психологічний (показники – уміння володіти системою знань з основних професійних предметів; бажання вчитися; здатність до креативних рішень; знання нормативних документів); професійно-особистісний (показники – рівень відповідальності; готовність до самореалізації; спроможність до саморозвитку; здатність до організації, планування та розв'язання проблем). Згідно з критеріями й показниками визначено рівні сформованості соціальної компетентності майбутніх офіцерів служби цивільного захисту України: високий, достатній, середній і низький.

3. Для виконання соціального замовлення на професійну підготовку компетентних офіцерів служби цивільного захисту України науково побудовано й апробовано педагогічну модель формування соціальної компетентності майбутніх офіцерів служби цивільного захисту України, що складається з п'яти взаємопов'язаних блоків (теоретико-методологічного, цільового, суб'єктного, змістово-процесуального та результативного); враховує зовнішні (соціокультурний контекст, соціальна ситуація розвитку) та внутрішні (система індивідуально-психологічних властивостей) чинники, наукові підходи (системний, акмеологічний, андрагогічний, компетентнісний, діяльнісний), дидактичні принципи – загальні (наочності, наступності, перспективності, проблемності, активності) та сучасні (міждисциплінарної інтеграції, індивідуалізації, рефлексивності, партнерства, співробітництва).

Реалізація моделі передбачає збагачення змісту теоретичної підготовки, використання ефективних форм і методів професійної підготовки, модернізацію навчально-методичного забезпечення, удосконалення управління освітнім процесом та оцінювання сформованості соціальної компетентності майбутніх офіцерів.

4. Упровадження моделі формування соціальної компетентності в процес професійної підготовки майбутніх офіцерів служби цивільного захисту України є ефективним за певних організаційно-педагогічних умов, до яких віднесено такі: розвиток професійної мотивації курсантів до оволодіння майбутньою професією; упровадження інноваційних педагогічних технологій у процес професійної підготовки майбутніх офіцерів служби цивільного захисту; організація виховної роботи, спрямованої на формування соціальної компетентності курсантів.

Обґрунтовані організаційно-педагогічні умови в дидактичному аспекті дають змогу оптимізувати та реалізувати зміст освітнього процесу, у цілісній системі професійної підготовки імплікаційно забезпечують сформованість у майбутніх офіцерських кадрах соціальної компетентності, що виражається чітким розумінням

власної соціальної ролі та високою готовністю до впевненого набуття інших соціальних ролей, укріплення соціальної зрілості, вироблення життєвої позиції й успішної соціалізації в постійно змінюваному соціокультурному середовищі.

Експериментальна перевірка ефективності організаційно-педагогічних умов формування соціальної компетентності в майбутніх офіцерів служби цивільного захисту, проведена за допомогою визначених критеріїв і показників, виявила статистично значущі відмінності в рівнях сформованості компонентів соціальної компетентності в курсантів експериментальної та контрольної груп. В експериментальній групі кількість курсантів із достатнім рівнем збільшилась на 17,62 %, з високим – на 5,96 %. У контрольній групі ці зміни незначні – лише на 1,28 % зросла кількість курсантів достатнього та на 0,86% – високого рівня. Кількісний та якісний аналіз результатів експерименту, а також статистична перевірка (χ^2) підтвердили гіпотезу про доцільність організаційно-педагогічних умов, моделі та методики формування соціальної компетентності в майбутніх офіцерів служби цивільного захисту України в процесі професійної підготовки.

5. Розроблено комплекс навчально-методичних матеріалів для формування соціальної компетентності майбутніх офіцерів служби цивільного захисту України, до якого увійшли методичні рекомендації «Формування соціальної компетентності майбутніх офіцерів служби цивільного захисту України в процесі професійної підготовки», програми науково-методичного семінару «Соціальна компетентність офіцера служби цивільного захисту України як чинник розвитку його професіоналізму», методичні вказівки щодо роботи клубу «Соціальний успіх». За їх допомогою у ЗВО зі специфічними умовами навчання реалізувалась авторська методика формування соціальної компетентності курсантів, яка передбачала використання інтерактивних методів, технологій проблемного, розвивального навчання, проведення тренінгів із набуття різних соціальних навичок і просоціальних якостей. Доведено ефективність упровадження розроблених методичних заходів, рекомендацій і вказівок у професійній підготовці офіцерів служби цивільного захисту.

Проведене дослідження не вичерпує всіх аспектів проблеми формування соціальної компетентності майбутніх офіцерів служби цивільного захисту України у процесі професійної підготовки. Воно закладає основу для подальшого вивчення особливостей науково-методичного забезпечення та завдань безперервного розвитку соціальної компетентності майбутніх офіцерів служби цивільного захисту України. Перспективними напрямками подальших наукових розвідок є вивчення зарубіжного досвіду формування соціальної компетентності, удосконалення системи управління пізнавальною діяльністю майбутніх офіцерів служби цивільного захисту України, а також застосування з цією метою у ЗВО зі специфічними умовами навчання можливостей сучасних електронних освітніх ресурсів.

Основний зміст дисертації розкрито в таких публікаціях:

Наукові праці, в яких опубліковані основні наукові результати дисертації

1. Хлипавка Г. Г. Проблема формування соціальної компетентності у процесі професійної підготовки: науково-педагогічний аспект. *Молодь і ринок* : щомісячний науково-педагогічний журнал. 2016. № 5 (136). С. 173–178.

2. Хлипавка Г. Г. Формування соціальної компетентності майбутніх офіцерів служби цивільного захисту України в процесі професійної підготовки. Вісник Львівського державного університету безпеки життєдіяльності. 2016. № 13. С. 232–241.

3. Хлипавка Г. Г. Педагогічні умови формування соціальної компетентності майбутніх офіцерів служби цивільного захисту України в процесі професійної підготовки. *Науковий вісник Мукачівського державного Університету*. Серія «Педагогіка та психологія»: зб. наук. праць. 2018. Вип. 1 (7). С. 124–129.

4. Хлипавка Г. Г. Визначення педагогічних умов формування соціальної компетентності майбутніх офіцерів служби цивільного захисту України в процесі професійної підготовки. *Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання в підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми*: зб. наук. пр. Вінниця, 2018. Вип. 52. С. 425–430.

5. Хлипавка Г. Г. Діагностика рівнів сформованості соціальної компетентності майбутніх офіцерів служби цивільного захисту України та узагальнення результатів дослідження. *Обрії*: науково-педагогічний журнал. 2018. № 1 (46). С. 71–74.

6. Хлипавка Г. Г. Модель формування соціальної компетентності майбутніх офіцерів служби цивільного захисту України в процесі професійної підготовки. *Science and Education a New Dimension. Pedagogy and Psychology*. 2018. VI (69), Issue: 165. P. 7–11.

Наукові праці, які засвідчують апробацію матеріалів дисертації

7. Хлипавка Г. Г. Соціальна компетентність як складова інтегральної компетентності фахівців. *Практична педагогіка та психологія: методи і технології*: матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції, м. Запоріжжя, 1–2 липня 2016 р. Запоріжжя, 2016. С. 47–50.

8. Хлипавка Г. Г. Освітнє середовище як засіб формування соціальної компетентності майбутніх офіцерів служби цивільного захисту. *Пожежна та техногенна безпека. Теорія, практика, інновації*: матеріали Міжнар. наук.-практ. конф., м. Львів, 20–21 жовтня 2016 р. Львів, 2016. С. 611–613.

9. Меньшикова, О. В., Хлипавка Г. Г. Проектування використання соціальних мереж як інструменту віртуального навчального середовища. *Інформаційно-комунікаційні технології в сучасній освіті: досвід, проблеми, перспективи*: зб. наук. пр. / [за ред. М. М. Козяра, Н. Г. Ничкало]. Київ; Львів: ЛДУ БЖД, 2017. Вип. 5. С. 172–174.

10. Хлипавка Г. Г. Розвиток професійної мотивації як педагогічна умова формування соціальної компетентності майбутніх офіцерів служби цивільного захисту України в процесі професійної підготовки. *Соціальна робота: становлення, перспективи, розвиток*: матеріали IV Міжнар. наук.-практ. конф., м. Львів, 24–25 травня 2018 р. Львів, 2018. С. 386–389.

11. Хлипавка Г. Г. Впровадження інноваційних педагогічних технологій як педагогічна умова формування соціальної компетентності майбутніх офіцерів служби цивільного захисту України в процесі професійної підготовки. *Наукові досягнення, відкриття та шляхи розвитку педагогічної науки*: матеріали Всеукр. наук.-практ. конф., м. Запоріжжя, 25–26 травня 2018 р. Запоріжжя: КПУ, 2018. С. 73–76.

Опубліковані праці, які додатково відображають наукові результати дисертації

12. Хлипавка Г. Г. Формування соціальної компетентності майбутніх офіцерів служби цивільного захисту України в процесі професійної підготовки : метод. реком. Львів : ЛДУБЖД, 2018. 23 с.

13. Лабач М. М., Хлипавка Г. Г. Українсько-польський, польсько-український словник термінів і понять зі сфери надзвичайних ситуацій. Львів : ЛДУБЖД, 2011. 328 с.

14. Хлипавка Г. Г. Українська мова (за професійним спрямуванням) : тестові завдання. Львів : ЛДУБЖД, 2013. 64 с.

АНОТАЦІЇ

Хлипавка Г. Г. Формування соціальної компетентності майбутніх офіцерів служби цивільного захисту України в процесі професійної підготовки. – На правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук (доктора філософії) зі спеціальності 13.00.04 «Теорія і методика професійної освіти». – Львівський державний університет безпеки життєдіяльності. – Львів, 2019.

У дисертації досліджено проблему формування соціальної компетентності майбутніх офіцерів служби цивільного захисту України в процесі професійної підготовки. Визначено сутність цього явища як інтегрованого особистісного утворення, динамічного відносно соціокультурного контексту, яке забезпечує взаємодію особистості з навколишнім соціальним середовищем, визначає її соціальну роль, соціальну зрілість і природу поведінкових моделей для ефективної реалізації особистісних і професійних цілей у суспільстві. Розкрито структуру соціальної компетентності як єдності індивідуально-психологічного, комунікативно-діяльнісного та рефлексивно-поведінкового компонентів.

Теоретично обґрунтовано й експериментально перевірено сукупність організаційно-педагогічних умов, що забезпечують ефективність формування соціальної компетентності майбутніх офіцерів служби цивільного захисту України в процесі професійної підготовки. Побудовано й апробовано модель формування соціальної компетентності майбутніх офіцерів служби цивільного захисту України, яка містить теоретико-методологічний, цільовий, суб'єктний, змістово-процесуальний і результативний блоки. Доведено ефективність впровадження організаційно-педагогічних умов, моделі та авторської методики формування соціальної компетентності курсантів у закладах вищої освіти зі специфічними умовами навчання.

Ключові слова: соціальна компетентність майбутнього офіцера служби цивільного захисту України, професійна підготовка, організаційно-педагогічні умови, модель формування соціальної компетентності.

Хлыпавка Г. Г. Формирование социальной компетентности будущих офицеров службы гражданской защиты Украины в процессе профессиональной подготовки. – На правах рукописи.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата педагогических наук (доктора философии) по специальности 13.00.04 «Теория и методика профессионального образования». – Львовский государственный университет безопасности жизнедеятельности. – Львов, 2019.

В диссертации исследована проблема формирования социальной компетентности будущих офицеров службы гражданской защиты Украины в процессе профессиональной подготовки. Определена сущность этого явления как интегрированного личностного образования, динамического относительно социокультурного контекста, которое обеспечивает взаимодействие личности с окружающей социальной средой, определяет ее социальную роль, социальную зрелость и природу поведенческих моделей для эффективной реализации личностных и профессиональных целей в обществе. Раскрыта структура социальной компетентности как единства индивидуально-психологического, коммуникативно-деятельностного и рефлексивно-поведенческого компонентов.

Теоретически обоснована и экспериментально проверена совокупность организационно-педагогических условий, обеспечивающих эффективность формирования социальной компетентности будущих офицеров службы гражданской защиты Украины в процессе профессиональной подготовки. Построена и апробирована модель формирования социальной компетентности будущих офицеров службы гражданской защиты Украины, которая содержит теоретико-методологический, целевой, субъектный, содержательно-процессуальный и результативный блоки.

Доказана эффективность внедрения организационно-педагогических условий, модели и авторской методики формирования социальной компетентности курсантов в учреждениях высшего образования со специфическими условиями обучения.

Ключевые слова: социальная компетентность будущего офицера службы гражданской защиты Украины, профессиональная подготовка, организационно-педагогические условия, модель формирования социальной компетентности.

Khlypavka H. Social Competence Formation of Future Officers of the Civil Protection Service of Ukraine in the Process of Professional Training. – The manuscript.

A dissertation for the degree of a Doctor of Philosophy in pedagogical sciences, specialisation 13.00.04 "Theory and methodology of vocational education". Lviv State University of Life Safety, Lviv, 2019.

The dissertation is devoted to solving of the current problem of social competence formation of the future officers of the Civil Protection Service of Ukraine in the process of professional training. The research paper analyses scope of research done in this topic in pedagogical theory and practice, clarifies and systematizes basic concepts and notions of the research (competency, key competencies, integral competence, communicative competence, professional competence, social competence, social facilitation).

Grounding on the results of the analysis of the interdependence of the varieties of socially and professionally important competencies, their interrelation with social competence and functional roles in determining the essence of the phenomenon under study, the basic concept of research has been specified. In the dissertation, the social competence of future officers of the Civil Protection Service of Ukraine is considered as an integrated personality formation which is dynamic in relation to the sociocultural context, which provides interaction of an individual with the surrounding social environment, defines their social role, social maturity and the nature of behavioural models for the effective implementation of personal and professional goals in society.

It has been substantiated that the structure of social competence of future officers of the Civil Protection Service of Ukraine includes the following components: individual and psychological; communicative and activity-oriented; reflexive and behavioural. Assessment criteria for formation of each component (communicative and activity-oriented, cognitive and motivational, reflexive and psychological, professional and personal) and assessment indicators have been suggested. High, sufficient, average and low levels of social competence formation have been determined.

The model of social competence formation of future officers of the Civil Protection Service of Ukraine, which unites the purpose, scientific approaches to vocational and pedagogical training, factors of formation and components of social competence, pedagogical conditions of its formation in future officers of the Civil Protection Service of Ukraine has been scientifically substantiated and implemented. Implementation of the model envisages enrichment of theoretical training content, the use of effective forms and methods of professional training of future officers of the Civil Protection Service of Ukraine, modernization of teaching and methodological materials, improvement of educational process management with the purpose of monitoring of social competence formation of future officers of the Civil Protection Service of Ukraine.

The pedagogical conditions of social competence formation as a complex of measures that provide improvement of the content of training, application of the newest methods, purposeful formation of social competence of future officers of the Civil Protection Service of Ukraine have been substantiated. It has been proved that the introduction of a model and methodology for social competence formation is effective under certain organizational and pedagogical conditions: development of professional motivation of students to master the future profession; introduction of innovative pedagogical methodologies into the process of training of future officers of the Civil Protection Service; organization of educative work aimed at social competence formation of cadets. Quantitative and qualitative analysis of the results of experimental work, as well as application of methods of mathematical statistics confirmed the hypothesis, achievability of purpose, expediency of organizational and pedagogical conditions, models and methods of social competence formation in future officers of the Civil Protection Service of Ukraine in the process of professional training.

A complex of educational and methodological materials has been developed for social competence formation of future officers of the Civil Protection Service of Ukraine, which includes methodological recommendations "Social Competence Formation of Future Officers of the Civil Protection Service of Ukraine in the Process of Professional Training"; programs of the scientific and methodical seminar "Social Competence of Officers of the Civil Protection Service of Ukraine as a Factor in the Development of Their Professionalism", activities of "Social success" club. Effectiveness and expediency of applying the developed and tested methodical recommendations to implement the methodology of social competence formation of future officers of the Civil Protection Service of Ukraine has been proved. The issues for further research have been outlined.

Keywords: competence, key competences, social competence of the future officer of the Civil Protection Service of Ukraine, professional training, organizational and pedagogical conditions, model of formation of social competence.